

ARTE ET MARTE

BALASSI
BÁLINT
INTÉZET

MAGYAR IRODALOM KERÜLŐUTAKON

Beszélgetés a magyar irodalom fogadtatásáról német nyelvterületen a Balassi Bálint Intézetben a Goethe Institut Internationales, az osztrák Kulturforum és a svájci Pro Helvetia alapítvány közreműködésével

Nem Kertész Imre Nobel-díja volt az első egyértelmű jele annak, milyen erősen befolyásolja a magyar irodalmat a német nyelvterület recepciója. Szinte úgy tűnhet, a német kritikusok és kiadók kanonizálják a magyar irodalmat. Ezt a kérdést járták körül az egész napos beszélgetés résztvevői június 16-án a kiadó, a fordító és a szerző szemszögéből.

A meghívottak között ott volt Egon Amman, az Amman Verlag tulajdonosa, aki Krasznahorkai László és Bodor Ádám svájci kiadója, s aki szeretettel és szakmai hozzáértéssel beszélt nem csupán az általa kiadott magyar írók könyveiről, hanem a mai magyar irodalomról általában. Kukorelly Endre arról beszélt, milyen nehézségekkel kell megküzdenniük azoknak, akik arra vállalkoznak, hogy külföldre közvetítsék a magyar irodalmat. Tolnai Ottó és Buda György beszélgetéséből kiderült, hogyan dolgozik együtt író és fordító. Bartha Wernitzer Júlia bemutatta a Petőfi Irodalmi Múzeum recepciók adatbázisát, Károlyi Dóra, a Magyar Könyvalapítvány vezetője pedig az alapítvány működéséről beszélt. A napot pódiumbeszélgetés zárta le, amelynek anyagát következő számunkban ismertetjük.

Buda György és Tolnai Ottó beszélgetése költészetéről, fordításról, az író–fordító kapcsolatról

T. O.: Különös története van annak a könyvnek, amelyről beszélni szeretnénk, s amelyet Alma Valazza szerkesztő válogatott és adott ki.

Egy régióhoz kötődő prózáimat gyűjtötte össze benne, olyanokat, amelyeket a magyar irodalomban népiesnek neveznének. A vidék, amelyet a szövegek megidéznek, szikes, sivatagos része Bácskának, ahova kötődöm szüleimen keresztül. A vidéket gyerekkorom óta ismerem, olyan számomra, mint egy kísérleti telep, ahol kutatásokat végzek naiv, lírai költő módján. Nagy örömet jelentett a kötet összeállítása, a címe körül folytatott levelezés, vitatkozás. A szerkesztő javaslatára a cím végül *Ich kritzelte das Akazienwäldchen in mein Heft*, azaz *Füzetembe vázoltam a kis akácerdőt* lett. Miközben készült a kötet, elindult bennem egy másik könyv. Nagy élmény volt számomra, hogy készül az én intim világomról egy könyv. Nekem jóformán titkos kísérleti telepem ez a szikes sivatag, melyet egy tanyasor övez, magyar tanyák, akár egy ősi maradvány. Rögtön mellette egy kis szerb falu van, lakóit a második világháború után telepítették oda. Érdekes ezzel a két világgal találkozni, az emberek itt nem járnak egymáshoz. A magyar tanyák világa rideg, egymással nem kommunikálnak, még a rokonok sem, tán még az Istennel sem. A történelem többször is erősen átgázolt rajtuk, de nem tudta elgázolni őket. Megtanultak egyedül élni ezen a kietlen helyen, még vizük sem volt, hordókkal hordták a messzi artézi kútról az ivóvizet. A feleségemmel segítettünk nekik bevezetni a vizet. Azért nem tudták bevezetni a vizet, mert nem tudtak gyűlést szervezni, hiszen nem tudtak egymással beszélni, a rokonok sem. A szerb falu viszont egész nap gyűlésezik. Betonútjuk van, telefonjuk, vízvezetékük, minden. A magyarok pedig fantasztikus állattenyésztők, művelik a földjeiket. Nagyon érdekes vidék. A novellák megírása után közzé tettem egy tanyasi naplót, *Jégzimór* címmel, az ottani följegyzéseimből összeállítva. Amikor újra elmentem a tanyákra, munkálni kezdett bennem a vidék, különösen egy kis akácos erdő, ami igazából nem is erdő, hiszen ezen a kietlen, szikes földön alig maradnak meg a fák, és ami megmarad belőlük, azt is lerágják az állatok, de mindenesetre mégis kialakult itt egy kis erdő. Annyira izgatott, hogy ez lesz a könyvem címe, hogy ismét kimentem. Érdekes volt az újbóli találkozás, elkezdtem újra írni az erdőről, kivittem egy barátomat, a Párizsban élő Nagy Józsefet, és megmutattam neki egy fát, amit az állatok olyan simára dörzsöltek, mintha elefántcsontból lenne. Birkák, lovak, szamarak, százasával mindig ahhoz dörgölték magukat. A barátom elkezdte fotózni a fát, később meg is festette, így aztán Párizsban gyakran látni kiállításokon ezt a fát, a fá elindult ebből az erdőből francia karriert csinálni.

Hittem is meg nem is, hogy elkészül a könyv, hiszen az ember vidéken él, a határon túl, egy kis fürdővárosban, amely évközben üres, csak nyáron van benne élet. Szóval az ember ül egy ilyen kis üres fürdővárosban, és hiszi is meg nem is, hogy Ausztriában kiadják az egyik könyvét. Először örül, aztán meg azon kezd aggódni, hogy nem jön össze a dolog, és ezt le is írja, végül mégis minden jóra fordul. A kiadó képzőművészeti könyvek kiadásával is foglalkozik, és mivel tudták, hogy én képzőművészeti kritikákat írok, néha elküldték egy-egy kiadványukat, így egyszer egy Pasoliniról szólót. Nagyon örültem, amikor megérkezett, mert azt hittem, hogy az én könyvem az. A postán a kezembe adtak egy nagy borítékot. Megfogtam. Fantasztikus érzés volt. Nagyon boldog voltam, hogy a könyvem megjelent, de kiderült, hogy Pasolini rajzai vannak benne. Ekkor már végképp azt gondoltam, hogy mégsem lesz a könyvből semmi. Eltelt fél év, egy év, emlékszem, a feleségem még beteg volt, és kiszólt a szobából, ahol feküdt, hogy nézzem meg, mert van még ott egy postai értesítés nekem. Bementem a postára, kikeresték a csomagomat, még fizetnem is kellett érte, mérgelődtem is emiatt. Kérdeztem, miért kell fizetnem, azt mondták, hogy azért, mert fölbontották, mire én: ha fölbontották, miért nem fizetnek ők? Mérges voltam, és beraktam a szatyromba a csomagot, elmentem vásárolni, bementem egy kávéházba is, mert kitétek a kirakatába egy régi glóbuszt. Leültem egy asztalhoz, és mondtam a pincérnőnek, hogy azt a glóbuszt kérem, mintha legalábbis egy kávét rendeltem volna. Ő odahozta nekem, letakarította az asztalt és rátette a glóbuszt, amit én elkezdtem tanulmányozni. Tökéletesen megfeledeztem a borítékról. Az ablakon át látom, hogy a szemben lévő hentes ajtaján kibukik egy alak, és kezében egy nejlonzacszkóval elterül a fűvön. Egy darabig még tanulmányoztam a glóbuszt, majd kimentem az utcára és odamentem az illetőhöz. A zacskóból véres csontok hullottak ki. Gondoltam is, íme itt az én kis konkrét világom, egyenesen belekerültem, ahogy lekerültem a glóbuszról. Összeszedtem a csontokat, visszatettem a zacskóba, és segítettem az idegennek felállni. Megkérdeztem, minek vette a csontokat. Azt mondta, levesnek. Kérdezem: mit ivott, pálinkát? Azt mondja, pálinkát. Mondom neki, ott van egy pad, üljön le, de az ő csak fogja a kezem, és nem akar elengedni. Furcsa érzésem támadt, a férfi teljesen részeg volt. Még mindig nem engedi el a kezem, aztán egyszerűen csak az arcomba néz, és azt mondja, maga a mi írónk, tudja, nagyon szeretjük magát. Ledöbbsentem teljesen, senki nem mondta

még nekem, hogy író vagyok, Pesten sem, nemhogy Palicson. Egy darabig még döbbenet álltam, aztán elengedtem a kezét és továbbindultam, mire ő megint elvágódott.

Aztán leültem a kávéház teraszán egy székre, és bekapcsolódtam a beszélgetésbe, megnéztem a napi újságot, beszélgettem a pincérlánnyal, egyszer csak eszembe jutott, hogy ott van a szatyromban a boríték. Lenyúltam az asztal alá, közben láttam, hogy az az alak még mindig ott fekszik, nekem háttal, azóta a rendőrség is kijött hozzá, piszkálni kezdték, gondoltam, ha kell, közbeavatkozom, meg kell védenem azt az embert, aki engem szeret és írónak tart. A rendőrök nem bántották, csak igazoltatni akarták, de amikor látták, hogy nem megy, békén hagyták, mire az idegen vissadólt a fűre és jóízűen aludt tovább. Én meg benyúltam a borítékba. Éreztem, hogy könyv van benne, egy furcsa kis puha könyv. Kihúzó, hát látom, hogy az én könyvem, de nem is ez a tény kötötte le igazán a figyelmemet, inkább az, hogy észrevettem, milyen véres a kezem. Eltűnődtem azon, hogy megkapom végre ezt a szép kis bibliofil könyvet, nekem meg csurom véres a kezem, és azzal fogdosom. Biztosan akkor lett véres, amikor a csontokat szedegettem össze. Képzőművészeti kritikusként sokat foglalkoztam szőnyegekkal, és rendkívüli módon izgat a szőnyeghiba, az „abrasch” mint műfaj. Érdekes, hogy a sorozatnak is ez a neve, amelyben a könyvem megjelent. Egyszer egy ausztriai irodalmi rendezvényen arról beszéltem, hogy amikor Bécsben sétáltam, felfigyeltem egy arab szőnyegkereskedő kirakatára, ahol gyönyörűen ki voltak rakva azok a természetes színek, melyekkel a szőnyegeket festik. Az „abrasch” azt jelenti, amikor a szőnyegfestésben hiba történik.

Néztem azokat a gyönyörű színeket, és az irodalmi estén beszélni kezdtem a szőnyeghibákról, hogy láttam a festékeket a kirakatban, aztán elmondtam nekik, hogy hiányolok valamit. Nálunk, a Balkánon is nagyon sok gyönyörű szőnyeg van, az én házam is tele van velük, mind családi vonatkozású. Az elmúlt néhány évben nagyon sok háborús riportfilm készült, amelyekben mutatják a házakat, ilyenkor az ember benéz a ház ablakán, és látja ezeket a szőnyegeket a földön, az asztalon, de főleg a földön, hiszen asztal nem nagyon van már egyikben sem, és a földön ott fekszik egy hulla, testéből folyik a vér és festi a szőnyeget. Akkor, azon az estén jöttem rá, hogy a vér volt az, amit hiányoltam, a vér nem volt ott a kirakatban. Ezeket a szőnyegeket az idők folyamán a vér is festi. Mondhatjuk ezt is „abrasch”-nak, hibának. A vér mint kötelező hiba. Ez az, ami foglalkoztat engem, a régi

rossz gobelinek, melyeket már részben megevett a moly, egyszer csak megmozdulnak, élnek, átvérzi őket a történelem, átvérzi a valóságot a történelem. Körülbelül ez az én foglalkozásom, ez az alkímia, annak megfigyelése, ahogy a dolgok átvérződnek.

B. Gy.: Órák hosszat el tudnám hallgatni Ottót, de nem ez az én feladatom, hanem sokkal inkább az, hogy elmondjam, órányi fölolvadási anyagom lenne, amit persze ebben a kellemes melegben nem fogok fölolvasni. Alma Valazza, aki felelős kiadója, szerkesztője, lelke ennek a kiadványnak, Bécsben lakik, de a kiadó Dél-Tirolban van, ami különben is rendkívül érdekes dolog, hiszen egy vajdasági magyar költő, író egy dél-tiroli kiadónál, az edition per procuránál jelenteti meg a könyvét, azaz egy anyaországon kívüli területen.

T. O.: Megvan az a szokásom, hogy ha betérek egy könyvkereskedésbe, elejétől végéig megnézem a könyveket. A könyvkereskedők zavarban vannak és nem értik, gyanús a viselkedésem. Akkor is éreztem, hogy mondanom kellene valamit, amikor betértem Bécsben abba a józsefvárosi könyvkereskedésbe. És itt kapcsolódnék ahhoz a témához, hogy hogyan fogadja be az írókat a külföldi közönség. Hátránéztem, a könyvkereskedő ott állt mögöttem, és ahogy hátránézek, látom, hogy a pénztár mellett ott van kirakva a könyvem. És akkor, hogy valahogy igazoljam magam, mutattam neki, hogy ez az én könyvem. A kereskedőnek fölragyogott az arca és csak annyit mondott: olvastam. Nekem elég volt ez a könyvkereskedő. Azóta visszajárok és kersegélek a könyvek közt. Ahhoz, amit Gyuri barátom is mondott, még hozzáfűzném, hihetetlenül érdekes a kisebbségi világoknak a találkozási pontja. Hollandiában, egy nemzetközi költőfesztiválon nagyon összebarátkoztam egy fríz költővel. Már napok óta órákat beszélgettünk, de mindig egy bárban futottunk össze, és a bárban sötét volt, így én nem vettem észre, hogy vak. Vaksága nem zavarta meg a kapcsolatunkat, nagyon megszerettük egymást. Amikor kapcsolatba kerültem a dél-tiroliakkal, éppen költőfesztivált rendeztek Oscar Pastior tiszteletére. Én is részt vettem egy hommageon, ugyanis Pastior régebben fordította a verseimet. Kértem Almat, hívja meg ezt a fríz költő barátomat is. Különös, hogy én, egy bácskai, vajdasági javasoltam, hogy egy fríz költőt is hívjanak meg. És aztán mi ott a dél-tiroliak közt elkezdtünk szövetkezni, hogy a Vajdaság meg a Frízföld laza szövetségre lép egymással. Ahogy Jugoszláviát mindenki szabdolja, én is nekiláttam, csak én Frízfölddel próbáltam szövetkezni.

Különös dolog a vakság. Buda György barátom is ott volt közöttünk, és egy alkalommal elvittek minket kirándulni a hegyekbe, ahol mindenki el volt foglalva azzal, hogy sört szerezzen be és helyet keresen magának a hűvösben. Megyünk Budával, és egyszer csak arra leszünk figyelmesek, hogy ott magasodik előttünk egy hatalmas csúcs, valaki meg előtte áll és nézi, az összes ember közül egyedül csak a vak nézte a csúcst. Hirtelen mi is megálltunk és elkezdtük nézni a hegyet. Elszégyelltük magunkat. Egy másik nap ellátogattunk egy régi, svájci kolostorba, ahol ezeréves a malter és a falfestmények, nagyon szép előadást tartott nekünk egy idős apáca, mi meg csak hallgattuk, és közben nézelődtünk. Amikor befejezte az előadást, egyszer csak megszólal az én fríz barátom. Ő volt az, a vak ember, aki elsőként tett föl kérdést a képekkel kapcsolatban. Elszégyelltük magunkat, hiszen sorozatosan fordult most már elő, hogy egyedül ez a vak ember látott. Nagyon sokat tanultam tőle arról, mi is a nézés, a látás.

B. Gy.: Hadd tegyem föl én az első kérdést. Hogyan került a Tolnai Ottó szövege Buda György kezébe? Menjünk vissza az időben Frankfurtig, amire én úgy készültem, hogy négy író, költő szövegéből csinállok egy kis összeállítást, el is küldtem a bíráló bizottságnak, remélvén, hogy abból ha könyv nem is, de valami lesz. Sajnos Frankfurtból nem lett semmi, a Tolnai-versek viszont ott égtek a zsebemben. Ottó ezek után kijött Bécsbe, és a Finnugor Intézetben tartott egy nagyon kellemes estét, ahol történetesen ott volt Alma Valazza is, akiről én már akkor tudtam, hogy kiadó. Nos, én a versfordításokkal a zsebemben odamentem hozzá, és elkezdem neki mondogatni, hogy itt lennének ezek a csodálatos versfordítások, és a csodálatos költő ott ül elől, menjünk oda hozzá és ismerkedjünk meg vele. Ottó először nem tudta, mire vélje, amikor megjelentünk előtte, egy szép, fiatal lány fekete ruhában és egy pocakos vénember. A versfordítások sikeréből nem lett semmi, de azt kérdezi Alma Valazza, prózája nincs ennek az írónak? Hogyne lenne, kérem, természetesen van prózája. Eből lett a könyv. És itt jegyezném meg érdekességképpen, hogy Ottónak ez már a második idegen nyelvű megjelenése, hiszen először franciául publikált, az *Égő arany* című kötete jelent meg Franciaországban, és utána került sor a német kiadásra, ami általában fordítva szokott történni, hiszen a magyar költő útja nyugatra német nyelvterületen át kezd vezetni.

T. O.: Frankfurt valóban nagyon érdekes volt, hiszen én voltam az egyetlen határon túli író, akit meghívtak. Összeállítottak egy listát,

amiből kiderült, hogy harminc író megy Frankfurtba, és én az első naptól kezdve rajta voltam. A kurátorok meg a szervezők váltakoztak, de én rajta maradtam a listán. Pénzt nem kaptam a könyvemre, de ki voltam rakva a kirakatba, hogy én is ott vagyok. Engem ez, hogy fordításra nem kaptam pénzt, nem izgatott, de mondták, hogy azért csak menjek, hiszen rengeteg antológiában szerepelek. Szereztem vízumot, sajnos nem volt olyan egyszerű. Amikor végre a kezemben volt, megkerestem a Budapesten működő irodát, és mondom nekim nagy boldogan, hogy megvan a vízumom, mikor mehetek. Erre azt felelik, hogy sajnos nincsen már hely a repülón. Kérdezem, miért nincs, hiszen ott vagyok a harminc író között. De csak azt válaszolják, hogy egy hajszálnyi hely sincs. Megy azonban egy busz is, ha akar, mehet azzal. Mondom nekik, hogy nem akarok, annyira nem hiányzik nekem Frankfurt. A vicces az volt a dologban, hogy amikor Szabadkáról indult a vonatom, kikísért az egész család, gyerekeim, unokáim, mondván: megy a nagytata a világhírnév felé, Frankfurtba. Amikor Budapesten kiderült, hogy nincs semmi, hazatelefonáltam, hogy másnap érkezem. Amikor megérkeztem a pályaudvarra, megint várt rám a rokonság.

Visszatérve a Gyurival és Alma Valazzával való találkozásomhoz, történt egy érdekes dolog. Fölolvasták egy prózámot, aminek az volt a címe, hogy *Palics*. Palics az a hely, ahol élek, egy régi fürdőváros, ahol Csáth Géza fürdőorvos volt, és a Kosztolányiakhoz volt köze. Gyóni Géza ott volt újságíró, onnan ment a háborúba, Vajda János oda járt vadászni szerb politikus barátaival. Somlyó Zoltán is itt újságíróskodott és Juhász Gyula Szegedről járt át oda. Tehát tényleg szerves része a magyar irodalomnak, kultúrának, szerencsére ez nincsen táblákon föltüntetve. Így nem is lehet tudni, milyen szellemiséggel itatódott át ez a közeg. A *Palics* novellát akkor írtam, amikor még nem voltam palicsi polgár. Ültem a fölolvason és a szöveg sok mindent emlékezetembe idézett. A felolvasás után odajött hozzám egy régi barátom, és mondta, imént hallotta a rádióban, hogy bombázták Palicsot. Persze lehet, hogy elvétette, hogy Pancsevo, hiszen ő nem ismeri annyira ezeket a helyeket. Pancsevo egy nagyobb város Belgrád mellett, ahol finomítók vannak, biztos azt bombázták, miért bombáztak volna egy ilyen kis fürdővárost? Volt ugyanis egy elméletem, amit gyerekkoromban gyártottam. A rokonaim Szabadkán éltek, én egy kisvárosban, Magyarkanizsán. Szabadkát bombázták a háborúban, Magyarkanizsát nem. Szabadkán volt egy bombatölcsér, én meg

beleültem, és arra gondoltam, miért is élnek az emberek nagyvárosokban, amikor azokat bombázzák, a kisvárosokat pedig nem. Az elméletem azonban megdőlt, hiszen most bombázták Palicsot. Tényleg úgy történt, a NATO bombázta a városomat. Van Palicson egy meteorológiai intézet, aminek a leadóját használták valamire. Ezért kezdtek bombázni. Néhány fel nem robbant lövedék belekerült a folyóba, mi meg ugyanott fürdünk. Érdekes dolog a rakétákkal együtt élni és fürödni. Palics ilyen hely. Különös érzés volt, hogy ugyanabban az időben, amikor elhangzott a *Palics* novellám, bombázzák a várost. Senki nem gondolta akkor Bécsben, hiszen akik ott ültek, nem tudták, hogy van azon a glóbuszon, amiről már szó volt, egy pont, amit úgy hívnak, hogy Palics, és azt a felolvasással egy időben bombázzák.

WILHELM DROSTE: Örülnénk, ha mesélnétek arról is, hogyan dolgoztok együtt a fordítások kapcsán.

B. Gy.: Ottó szövegeiben sorozatosan előfordulnak szavak, fogalmak, amelyeknek megértése azok számára, akik a Balkán világát nem ismerik kellő alapaossággal, problémát okozhatnak.

T. O.: Arról van szó, hogy én nagyon kis közösségekhez kötődöm, amelyeknek a szókincse olykor egyedi. Használok annak a kicsi, zárt tanyavilágnak a nyelvét, amiről már meséltem, de Palics nyelve is sajátos olykor, sőt amikor Újvidéken éltem, ott is volt egy Telep nevű külváros, én oda építettem föl a világomat. Mondok egy példát. Ott álltam egyszer az utcán, és vártam a gyerekeimet az óvodából. Nekitámaszkodtam az egyik ház falának. Egyszer csak éreztem, hogy a tenyerem alatt valami történik. Hátrafordulok és látom, hogy szőrös állnak ki a ház falából. Szőrös volt a ház. Aztán megírtam ezt a szőrös házat. Később sokan, akik meglátogattak Erdélyből, Magyarországról, látni szerették volna a szőrös házat. Valóságos turizmus alakult ki a ház körül. Tulajdonképpen arról volt szó, hogy régen szórt keverték a malterba, éppen úgy, ahogy pelyvát vagy szalmát is, hogy jobban tartson. Ha ridegebbre keverték a meszet, hirtelen megkötött, és kirúgta magát a szőr. Itt is rosszul keverték a maltert és a disznószőr mind kiállt belőle. Ez a helyzet a nyelvvel is: azonosulok azzal a nyelvvel is, amelyet az a kis közösség használ, amelyben élek. A történetek, amiket leírok, valóságosak. Valaki elmeséli nekem a tanyán, aztán, amikor meglátogat a fiam, megkérem az illetőt, mesélje el neki is. Ha újabb látogató jön, annak is elmeséltetem, és amikor már sokadszorra hallom, egyszer csak észreveszem, hogy tudom. Olyan, mintha magnóra vettem volna. Ahogy említettem, újra és újra meghallgatom

a történeteket, a folyamat során már nem kívülről szemlélem, hanem belülről kerülök, a szereplők közé. A szavak a történetből jönnek, én ezekhez nagyon kötöm magam, a fordítónak emiatt néha nehéz dolga van. Budával nagy szerencsém volt. Foglalkozása révén – bányamérnök – hihetetlenül jól ismeri a terep vonatkozásait, nagyon jól érezte a szövegeimben azt, ami az anyagszerűségekre vonatkozik. A szikes talaj például kidob időnként magából köveket, babákat, úgy hívják, hogy löszbaba. Én írtam ezekről a löszbabákról, de nemcsak írtam, kiállítás is csináltam belőlük. A fordítók persze nem tudják, mi az a löszbaba. Így jártam a szerb, a francia, az angol fordítóimmal. Buda volt az első, aki rögtön tudta, hogy mi az. Nekem nagy élmény vele együtt dolgozni, akár beszélni is. Néha föllépünk úgy, hogy én beszélek, és ő szinkronban fordítja, majd fölolvassa a fordításokat, tényleg nagyon élvezem. Érzem az emberek arcán, ahogy elhangzanak a szavak, hogy mennyire pontosan hangzik minden németül. Buda Györgynek ugyanis van egy egzakt ismeretvilága, nálam pedig nagyon fontosak a tárgyak és az anyagok, tehát mindennek keménynek, tárgyszerűnek, anyagszerűnek kell lennie, nem pusztá szavaknak. Buda ezt rendkívüli módon érzi. Mivel bírósági tolmácsként dolgozik, kapcsolatban van a napi nyelvvel, rendkívül jól ismeri. Az egzakt és a napi nyelv ismerete nagyon megfelel az én világomnak, e két dimenziónak a találkozásából születik meg a költészet, az irodalom. Úgy érzem, nagyon nagy szerencsém van azzal, hogy ő az én fordítóm.

B. Gy.: Köszönöm a dicséretet. Visszatérve Wilhelm műhelytitkokkal kapcsolatos kérdésére, nagy problémát jelentenek olykor a balkáni nevek. Az ember mint fordító olykor nem tudja, ki kicsoda. Hogy az egyik név például egy már említett személynek a családi neve, vagy másvalakinek a neve. A nevek sokszor megfoghatatlanok.

T. O.: A nevek valóban fontosak. Itt van például Regény Misu alakja, aki minden írásomnak a főhőse. A fordítók általában lefordítják a „Regény”-t, „roman” lesz belőle. Nálam ennek a névnek szerepe van, az, hogy nem klasszikus műfajban gondolkodom, tehát nem regényt írok, de a főszereplőm neve Regény, Regény Misu, aki megjelenik a színen, és általa regénnyé válik a történet, ő maga adja a szövegnek titkos műfaji meghatározását.

B. Gy.: A nevekkal nem mindig egyszerű a helyzet. Szeretem látni a képet, amit létrehoz a költő, és ha látom a képet, akkor le tudom írni más nyelven. Ezért fontos a kapcsolat.